

bağbahçe

ÇEVRE BAĞÇE ÇİÇEK DERGİSİ SAYI: 37 EYLÜL-EKİM 2011 FİYATI: 4 TL

Acem borusu
(*Campsis radicans*)

Kaya navruzu (*Iris aucheri*)

Güz Peyzajı

FLORADAN FAUNAYA...
Bitkilerin Konukları

Isırganotu (*Urtica dioica*)

Fenike ardıcı (*Juniperus phoenicea*)

TÜRKİYE'NİN TEHDİT ALTINDAKİ BITKİLERİ

Kangay (*Rhaponticoides hierroi*)

Kaş orkidesi (*Ophrys lycia*)

Kaş orkidesi Koruma Projesi

7. Yıl

Isırganotu

(*Urtica dioica* L.)

Isırganotu (*Urtica pilulifera*)

“*Urticaceae*” ailesinden “*Urtica dioica* L.” vb türlerin; taze ve kurutulmuş çiçekli yeşil kısımları (herba), yaprakları, tohumları, kökleri tıbbi amaçlarla kullanılır. Avrupa farmakopesinde, büyük ısırganotu (*Urtica dioica* L.) ve küçük ısırganotu (*Urtica urens* L.) ile hibritlerinden hazırlanan ısırganotu yaprağı (*Urticae folium*) kayıtlıdır. Aynı drogun monografı, Alman farmakopesinde ve İsviçre farmakopesinde mevcuttur. Her iki tür de ülkemizde, yaygın şekilde yetişmekte ve doğadan toplanarak kullanılmaktadır.

“*Urtica*” türlerinin en büyük özelliği, bitkinin yeşil kısımları cilde temas ettiğinde meydana gelen yakıcı etki ve kızarıklıktır. Bunun nedeninin, tüylerde bulunan formik asit olduğu sanılırken; son yıllarda, bu etkiye histamin ve asetilkolin bileşiklerinin yol açtığı saptanmıştır. Cilde kan çekici özelliği nedeniyle taze bitki veya yaprakları, romatizma ağrılarını dindirme amacıyla, ağrılı bölgede cilde temas ettirilir. Tüyün sivri ucunun cilde girmesi ve kırılması sonucu, içindeki bileşikler cilde geçer. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde, taze ısırganotundan çorba yapılır. Isırgan çorbası (Nettle soup), Avrupa ülkelerinde de bilinmektedir.

Isırganotunun herbası ve yaprakları, kafeik asit türevlerini içerir. Kafeoilmalik asit, “*Urtica dioica*” da % 1,6 oranında mevcut iken, “*Urtica urens*”te bulunmaz. Klorojenik asit (% 0,05'e kadar) ve daha az miktarlarda neoklorojenik asit ile serbest kafeik asit, her iki türde de bulunur. Herba'da kempferol, izoramnetin, kesretin gibi flavonoidler ile bunların 3-glikozit ve 3-rutinozit türevi glikozitleri bulunmaktadır. İçerdiği

minerallerden ötürü, kül miktarı yüksektir (% 18). Başlıca mineraller, potasyum (% 2'ye kadar) ve silisyum (% 0,9-1,8)'dur. Potasyum ve sodyum oranı, 63:1 olarak tespit edilmiştir. Yeşil kısımlarda bulunan diğer bileşikler klorofil (% 3), skopoletin, sitosterol ve glikoziti, 3-hidroksi-alfa-iyonol glikozitleri, 13-hidroksioktadekatrienoik asit, glikoprotein ve amino asitlerdir. Yakıcı tüylerde formik asit, asetil kolin, histamin, serotonin ile daha az miktarda lökotrienler bulunur.

Bitkinin herbası, artrit ve artroz ile romatizmanın semptomatik tedavisinde yardımcı ajan olarak kullanılır. İştah açıcı ve idrar artırıcı özelliğiyle bilinse de; idrar artırıcı etkisi, bilimsel olarak kanıtlanmamıştır. Şeker hastalığında yararlı olduğuna inanılır. Pozolojisi şöyledir: 3-5 gr kuru drogdan hazırlanan çayı, günde üç kere içilir. 8-12 gr ısırgan yaprağına karşılık gelen sulu alkollü ekstresi, 2-3 doz halinde içilir. % 25'lik etil alkolle hazırlanan (1:5) tentüründen, 2-6 ml günde üç defa içilir. 15 ml usaresi, günde üç kez alınır.

Isırgan herbası, emniyetli bir drogdur. Bilinen yan ve ters etkileri yoktur. Hamilelik ve lohusalık döneminde zararlı olduğuna dair bilgi yoktur; ancak, yine de hekim tavsiyesiyle kullanılması önerilir. Bazı bireylerin, ağızdan kullanıma bağlı olarak, sindirim sistemi rahatsızlıkları ve alerji şikayetleri rapor edilmiştir. Yaprakların sulu ekstresi, tonik ve kepek giderici olarak şampuanlara katılır.

Isırgan kökü (*Urticae radix*), aynı türlerin kurutulmuş kök ve rizomlarıdır. Köklerde bulunan etkili bileşik % 0,1 oranında bulunan

Isırganotu (*Urtica dioica*)

“*Urtica dioica* aglutinini” (UDA) adlı bir lektindir. Ayrıca polisakkaritler, skopoletin, beta-sitosterol ve glikoziti; diğer bazı steroller ve glikozitleri; fenilpropanoitler, lignanlar ([+]-neo-olivil, [-]-sekoizolarisirezanol, [-]-izolarisirezanol, dehidrodikoniferil alkol ve lignan glikozitleri); seramitler, hidroksi yağ asitleri, monoterpen dioller ve glikozitleridir.

Selim prostat hiperplazisin (BPH)’in semptomatik tedavisinde kullanılır. Günlük doz (3 x 1): 4-6 gr drogdan hazırlanan çay; % 20 metil alkolle hazırlanan 300-600 mg kuru ekstre (7-14:1); % 70 etil alkolle hazırlanan 378-756 mg kuru ekstre (12-16:1); % 45’lik etil alkolle 1:1 oranında hazırlanan 4,5-7,5 ml sıvı ekstre; % 40 etil alkolle 1:1 oranında hazırlanan 15 ml sıvı ekstre.

Isırgan kökü de emniyetli drogdur; güvenle kullanılabilir. Bazı hastaların, sindirim sistemi rahatsızlığı ve ciltte alerji şikayetleri belirlenmiştir.

Anadolu’da, ısırgan tohumunun balla karıştırılarak kanser tedavisinde kullanılması, yaygın görülen yöntemdir. Bu uygulama, İbn Al Baytar’ın kitaplarında geçmektedir. “Roman nettle” adıyla da anılan bu drog, MS 1. yüzyılda yaşamış olan Dioscorides döneminden beri bilinmektedir.

Romatizma ağrılarını dindirici, adet söktürücü, kurt düşürücü, ateş düşürücü, idrar artırıcı, cinsel güç artırıcı ve müshil etkilerinin yanı sıra şeker hastalığında kullanımı da literatüre girmiştir.

Bilimsel olarak ispatlanmamış olmasına rağmen, bu drog yoğun talep nedeniyle aktarlarda satılır. Aktarlarda büyük ısırganotunun minik tohumlarından ziyade, kara ısırganotu (*Urtica pilulifera* L.)’nun 3 mm çapındaki daha iri tohumları bulunur.

Isırgan tohumu havanda dövüldükten sonra, balla karıştırılarak

hazırlanan macun, günde 2-3 çay kaşığı yenir. Günlük kara ısırgan tohumu dozu, 8-10 gr’dan fazla olmamalıdır. Tohumlar sabit yağ, müsilaj ve lektin içerir. Lektinin kandaki şeker düzeyini düşürdüğü ve bunu, plazma membranlarındaki spesifik şeker gruplarına bağlanıp insülin gibi davranarak ve glikoz oksidasyonuna yol açarak yaptığı anlaşılmıştır. Lektin, tohumların suya kaynatılması sonucu suya geçer. Tohum ekstrelerinin, yangı giderici (antienflamatuar) etkisi de gösterilmiştir.

K. Hüsnü Can Başer
Prof Dr; Anadolu Üniversitesi Eczacılık Fak.

Fotoğraflar: Serdar Aslan

Bu yazıda belirtilen ifadeler, sadece bilgilendirme amaçlıdır; tavsiye niteliği taşımaz. Hastalıkta, tedavinin mutlaka doktor kontrolünde yapılması gerektiği unutulmamalıdır.